

PARİS BARİŞ KONFERANSI ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME*

AN OVERVIEW OF THE PARIS PEACE CONFERENCE

BURAK SÜLÜN**

ÖZ

Avrupa devletleri 1914 yılında büyük bir savaşa başlamış ve bu savaş, sonuçları itibarıyla bütün dünyayı etkilemiştir. Birinci Dünya Savaşı, neredeyse yüz yıl boyunca Avrupa'da dengeyi sağlayan Viyana düzenine son darbeyi indirmiştir. Savaştan galip çıkan Müttefik Devletler, mağlup devletlerle imzalanacak barış antlaşmalarının hazırlanması, bozulan düzenin tekrar kurulması, yeni sınırların çizilmesi, savaş zararlarının tazmin edilmesi ve en önemlisi dünyanın yeniden paylaşılması için Paris'te bir barış konferansı düzenlemişlerdir. Paris Barış Konferansı'nın en önemli gündemi Milletler Cemiyeti'nin kurulması olmuştur. Taraflar bu konuda anlaştıktan sonra Almanya, Avusturya, Macaristan, Bulgaristan ve Osmanlı Devleti ile imzalanan barış antlaşmaları hazırlanmıştır. Macaristan ile yapılan barış şartlarını belirleyen Trianon Barış Antlaşması ile Osmanlı Devleti ile yapılan barış şartlarını belirleyen Sevr Barış Antlaşması, Paris Barış Konferansı sona erdikten sonra imzalanmış olsa da antlaşmaların esasları yine konferansta belirlenmiştir. Yaklaşık bir yıl süren Paris Barış Konferansı'nın kurduğu yeni düzenin ömrü sadece yirmi yıl olmuş, dünya barışı için büyük umutların bağlandığı konferans başarılı olamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Barış Antlaşmaları, Birinci Dünya Savaşı, Milletler Cemiyeti, Müttefik Devletler, Paris Barış Konferansı.

ABSTRACT

European states started the Great War in 1914, and its consequences affected the whole world. The First World War dealt the final blow to the Vienna order, which had maintained the balance in Europe for almost a hundred years. The Allied Powers that won the war organized a peace conference in Paris to prepare peace treaties to be signed with the defeated states, to restore the broken order, to draw new borders, to compensate for war damages and, most importantly, to re-partition the world. The most important agenda item of the Paris Peace Conference was the establishment of the League of Nations. After the parties agreed on this issue, peace treaties were prepared with Germany, Austria, Hungary, Bulgaria, and the Ottoman Empire. Although the Treaty of Trianon, which established the terms of peace with Hungary, and the Treaty of Sèvres, which established the terms of peace with the Ottoman Empire, were signed after the end of the Paris Peace Conference, the principles of these treaties were determined at the Conference.

The new order established by the Paris Peace Conference, which lasted about a year, only endured for twenty years, and the Conference, on which great hopes for world peace had been pinned, was ultimately unsuccessful.

Keywords: Peace Treaties, First World War, League of Nations, Allied Powers, Paris Peace Conference.

* Bu çalışma, Prof. Dr. Hakan UZUN danışmanlığında Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nde 2025 yılında tamamlanan *Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Yeni Dünya Düzeni Arayışları: Paris Barış Konferansı* başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır. (Burak Sülün, *Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Yeni Dünya Düzeni Arayışları: Paris Barış Konferansı*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2025).

** Dr., buraksulun.sbf@gmail.com, ORCID: 0009-0006-4170-3636.

Extended Abstract

The twentieth century began with a great catastrophe for all of Europe. The scale of the disaster was so immense that it not only brought destruction to Europe but also impacted the entire world. The Middle East, the Far East, and America also experienced their share of this catastrophe, which was called the First World War. The causes of the First World War were directly related to developments in the nineteenth century. The nineteenth century was not only a period when colonial competition accelerated; two new actors also joined this competition. It was inevitable that this rivalry would divide the world into two camps. The First World War overturned the nearly century-old Vienna order. The balance-of-power policy followed by European states in the prewar period caused the war to endure, which in turn caused its destructive impact to reach unprecedented levels. After the First World War, it was imperative to establish a new order to replace the disrupted one. For this purpose, a peace conference was convened in Paris, the capital of France, on January 18, 1919, with the participation of thirty-two states. The stated aim of the conference was to prevent new wars and ensure a lasting peace. This was, in fact, what the Allies had claimed. In reality, the aim was for the victorious powers to protect their own interests and status. The victors, particularly under Wilson's influence, found a way to achieve both of these goals. An international organization called the League of Nations would be established, and this organization would work to prevent wars and ensure lasting peace and cooperation worldwide. The mandate system, which was adopted during the League of Nations negotiations, would effectively ensure the continuation of colonialism. Once the parties reached an agreement on the League of Nations, it was time to determine the terms of peace. The second important issue for the Allies was the German question. Therefore, the focus shifted to the peace treaty to be signed with Germany. Although there were disagreements between the parties, the primary goal was to prevent Germany from posing a threat to Europe again. For this reason, a peace treaty with harsh conditions was drafted and imposed on Germany. After the German question, the Austro-Hungarian issue was addressed at the Paris Peace Conference. The Austro-Hungarian Empire had dissolved at the end of the First World War. Because of this, the conference addressed issues concerning these two new states separately, and separate peace treaties were drafted for each. One of the states that lost the war was Bulgaria. Therefore, the preparation of a peace treaty with Bulgaria was also on the agenda of the conference. The Allies had almost no disagreements on the Bulgarian issue compared to other issues. One of the most important agenda items at the Paris Peace Conference was the Ottoman Empire. The situation of the Ottoman Empire was very different from the other states that had lost the war. The decisions taken at the peace conference regarding Germany, Austria, Hungary, and Bulgaria were aimed only at punishing these states. The reason for this was simple: they had lost the war, and someone had to pay the price. For this reason, the punishments imposed by the Allies on these states were limited to this purpose. However, the Allies' plans for the Ottoman Empire dated back to the nineteenth century, before the First World War. The Allies obviously wanted to divide the Ottoman Empire. They even signed secret agreements to this end while the war was still ongoing. The victorious powers dictated the terms of the order to be established after the First World War. Despite widespread dissatisfaction, the Treaties of Versailles, Saint-Germain, Neuilly, Trianon, and Sèvres were imposed on the defeated powers. Consequently, the world order established at the end of the Paris Peace Conference was virtually stillborn. The most important evidence of this was the fact that the new order lasted only twenty years.

Giriş

Dünya, 20. yüzyılın başlarında büyük bir felaket ile sarsılmıştır. Bu felaket, doğanın acımasız yüzünü gösterdiği bir afet değil, tam tersine bizzat insanlığın neden olduğu bir yıkımdır. İnsanlık, o güne kadar şahit olmadığı derecede büyük bir savaş yaşamıştır. Avrupa devletleri 1914 yazında topyekûn bir savaşa başlamış ve yaklaşık dört yıl boyunca kesin zaferi elde edebilmek için mücadele vermiştir. Bu savaşa Avrupa kıtası dışından da devletler katılmıştır. Birinci Dünya Savaşı her ne kadar Avrupa'da başlasa da bütün dünyayı etkileyerek hem toplumsal hem de ekonomik alanda büyük bir zarara neden olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı, Avrupa ve Orta Doğu haritasını değiştirmiş, bir zamanlar dünya siyasetine yön veren imparatorluklar yıkılmıştır. Alman, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı imparatorlukları savaştan yenik çıkarak çökmüş, Rus İmparatorluğu ise savaş sırasında gerçekleşen Bolşevik Devrimi ile tarihe karışmıştır. Birinci Dünya Savaşı dünyanın dengesini öyle bozmuştur ki bu büyük savaşın yerle bir ettiği düzenin yeniden tesis edilebilmesi, kapsamlı bir konferansın toplanmasını gerektirmiş ve savaşı kazanan taraflarca bu konferansın Paris'te düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.

Paris Barış Konferansı ilk Genel Kurul toplantısını 18 Ocak 1919 tarihinde gerçekleştirmiştir. Bu konferansa 32 devlet katılmıştır.¹ Konferansın en önemli organı; ABD, Fransa, İngiltere, Japonya ve İtalya'nın devlet liderleri ile dışişleri bakanlarından oluşan *Yüksek Konsey (On'lar Konseyi)* olmuştur. Dışişleri bakanlarının katılmadıkları toplantılar ise *Beşler Konseyi* olarak adlandırılmıştır. Ayrıca Japon temsilcilerin katılmadıkları toplantılara *Dörtler Konseyi*; hem Japonya'nın hem de İtalya'nın katılmadığı toplantılara ise *Üçler Konseyi* denmiştir.² Konferansın en hararetli tartışmaları bu konseylerde yaşanmış; en önemli kararlar da yine bu konseylerde alınmıştır. Bunların dışında Paris'te dört konsey daha kurulmuştur. Bunlar Dışişleri Bakanları Konseyi, Heyet Başkanları Konseyi, Uluslararası Başbakanlar Konseyi ve Yüksek Ekonomi Konseyi'dir.³

Konferansa katılan devletler için bazı tanımlamalar da yapılmıştır. Bunlardan birincisi, Fransa, İngiltere, İtalya ve Japonya'dan oluşan *Başlıca Müttefik Güçler (Principal Allied Powers)* adını taşımaktadır. Bu dört devlete ABD'nin de dâhil olduğu grup ise *Başlıca Müttefik ve İlişkili Güçler (Principal Allied and Associated Powers)* olarak adlandırılmıştır. *Müttefik ve İlişkili Güçler (Allied and Associated Powers)* tanımı ise Almanya ile Versailles Barış Antlaşması'nı imzalayan bütün devletler için kullanılmıştır. Savaşı kaybeden devletler konferansta temsil edilmemiştir.⁴ Ayrıca 59'dan fazla komisyon kurulmuş ve bu komisyonlar 1.600'den fazla oturum gerçekleştirmişlerdir.⁵

Bu makale, Birinci Dünya Savaşı ile bozulan düzenin yeniden kurulması için toplanan Paris Barış Konferansı'nı incelemektedir. Bu çalışmada cevabı aranan en önemli soru, Müttefiklerin aldıkları kararlar ile nasıl bir düzen kurdukları ve bu düzenin başarılı olup olmadığıdır. Müttefik Devletler, barış konferansında yeni bir düzen kurma konusunda hemfikirler. Nitekim bu, konferansın genel amacıdır. Ancak tarafların amaçlarının bir olması, görüşmelerin sorunsuz bir şekilde gerçekleştirildiği anlamına gelmemektedir. Çünkü Müttefiklerin her birinin düzenden anladığı şey farklı olmuştur. Buna bağlı olarak, tarafların konulara neden farklı yaklaşım sergilediği, anlaştıkları ve anlaşılmadıkları noktalar ile bunların sebeplerinin neler olduğu, makalenin cevap aradığı diğer sorulardır. Ayrıca Paris Barış Konferansı, Türkiye tarihi açısından da büyük önem arz etmektedir. Türkleri sadece Avrupa'dan değil, Anadolu'dan da sürmeyi amaçlayan Sevr (Sèvres) Barış Antlaşması, barış konferansının ürünlerinden biridir. Dolayısıyla konferans, Millî Mücadele Tarihi ile de yakından ilişkilidir. Bu bağlamda, Paris'te alınan kararların hem Osmanlı Devleti'ni hem de Millî Mücadele'yi nasıl etkilediği, cevaplanmaya çalışılan bir başka sorudur.

Burada belirtmek gerekir ki konferansta konular belli bir sıra halinde tartışılmamıştır. Konferansın gündemi bellidir; ilk olarak Milletler Cemiyeti, devamında Almanya, daha sonra ise diğer konular ele alınmıştır. Ancak konular çoğu zaman iç içe geçmiştir. Mesela Milletler Cemiyeti konusu görüşülürken araya Almanya veya

¹ *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, The Paris Peace Conference, 1919 (PRFRUS-PPC)*, Volume III, 157-159.

² *PRFRUS-PPC*, Volume V, vi.

³ *PRFRUS-PPC*, Volume I, v.

⁴ *PRFRUS-PPC*, Volume XIII, 4.

⁵ Henry Kissinger, *Diplomacy*, New York: Simon & Schuster, 1994, 232.

Balkanlar meseleleri girmiştir. Fakat anlatım bütünlüğünün bozulmaması için bu makalede tartışmalar konulara göre tasnif edilmiştir.

Paris Barış Konferansı, kendisinden önceki gelişmelerle doğrudan ilgilidir. Dolayısıyla konferansın niteliğini kavrayabilmek, yukarıda yer alan soruları cevaplayabilmek ve konuyu tarihsel bir arka plan çerçevesinde inceleyebilmek için sömürgecilik yarışının hız kazandığı, bu yarışın Avrupa'yı birbirine düşman iki kampa ayırdığı gelişmeleri incelemek gerekmektedir.

1. Paris Barış Konferansı Öncesi Avrupa

Fransa'da 19. yüzyılın arifesinde çok önemli bir olay meydana gelmişti. 1789 yılında gerçekleşen Fransız Devrimi; eşitlik, kardeşlik, özgürlük, milliyetçilik gibi fikirlere siyasal bir anlam kazandırmış, devrim sonrasında başlayan Koalisyon Savaşları ile bu fikirler önce Avrupa'ya, daha sonra tüm dünyaya yayılmıştı.⁶ Bu savaşlardan sonra Eylül 1814'te başlayıp Haziran 1815'e kadar devam eden Viyana Kongresi ile Avrupa'da bir düzen kurulmuş ve bu düzen genel hatlarıyla yaklaşık 100 yıl boyunca devam etmişti.⁷

Viyana düzeni her ne kadar başarılı olsa da kendi içinde bazı zayıflıkları da barındırıyordu. Bunlardan birincisi, ilk kez Viyana Kongresi'nde dile getirilen Doğu Sorunu (Şark Meselesi)'ydi. 19. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin aynı zamanda dağılma sürecine girdiği bir dönemdi. Dolayısıyla bu durum Avrupa devletlerinin dikkatini çekmişti. Ancak bu devletler kendi aralarında bir rekabete girmemek için 19. yüzyılın sonlarına kadar Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü koruma yönünde bir politika izlediler. Daha sonra Avrupa devletleri bu politikalarını değiştirdi ve Doğu Sorunu'nu, Birinci Dünya Savaşı sırasında yaptıkları ve Osmanlı topraklarını paylaşmaya yönelik gizli antlaşmalarla kendileri açısından çözdü. Bu konunun resmîyet kazanması ise -yine Avrupa devletleri açısından- Paris Barış Konferansı ve Sevr Barış Antlaşması ile oldu. Ancak bu planlar, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde başlayan Millî Mücadele'nin başarıya ulaşması sonucu hayata geçmedi. Bu yüzden Doğu Sorunu'nun nihai çözümü hem fiilen hem de resmen 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile gerçekleşti.⁸

Viyana düzeninin ikinci zayıflığı ise milliyetçilik akımıydı. Viyana Kongresi'nde milliyetçilik tamamen göz ardı edilmişti. Buna bağlı olarak, Viyana'da Avrupa haritası yeniden çizilirken ulusal sınırlar dikkate alınmamıştı. Bu sorun kendisini 1830 ve 1848 Devrimlerinde gösterdi. 1830 Devrimi'nin liberal niteliği ağır bassa da 1848 Devrimi'nde milliyetçilik ön planda yer aldı.⁹ Milliyetçiliğin etkisini en çok gösterdiği yerler ise İtalya ve Almanya oldu. 1861 yılında İtalyan, 1871 yılında ise Alman ulusal birliklerinin kurulmasıyla Viyana düzeni derinden sarsıldı. Özellikle Alman birliği kurulurken Alsace-Lorraine'in Almanya tarafından işgal edilmesi, Alman ulusal bilincinin Fransa karşıtlığı üzerine kurulmasında rol oynarken Fransız milletini de birbirine kenetleyerek Fransa'da Alman düşmanlığına neden oldu.¹⁰ Ayrıca Alman İmparatorluğu'nun kurulduğunun 18 Ocak 1871 tarihinde Versailles Sarayı'nın Aynalar Salonu'nda ilan edilmesini Fransızlar unutmadı.¹¹ Bu iki olay Paris Barış Konferansı'nda Fransızların elinde önemli bir koz haline geldi ve Fransa'nın Almanya'ya karşı izlediği politikayı derinden etkiledi.

İtalya ve Almanya'nın sömürgecilik yarışına dâhil olmasıyla 19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Avrupa'da kamplaşma başladı. Bu kamplaşmanın temel sebebi, yeni aktörler ortaya çıktığı anda eskilerinin dünyayı kendi aralarında paylaşmış olması ve yeni aktörlerin sömürecek yeni yerler bulamamış olmasıydı. Dolayısıyla bu yarış, sömürgelerin el değiştirmesini gerektirdi; bu da sonunda Birinci Dünya Savaşı'na neden oldu.¹²

⁶ Joseph S. Jr. Nye, David A. Welch, *Understanding Global Conflict and Cooperation*, Boston: Pearson, 2017, 84; Charles Seignobos, *Avrupa Milletlerinin Mukayeseli Tarihi*, Çev. Samih Tiryakioğlu, İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 1. Baskı, 2022, 310; Eric J. Hobsbawm, *The Age of Revolution 1789-1848*, New York: Vintage Books, 1996, 21, 55 ve 65; Halûk A. Ülman, *I. Dünya Savaşı'na Giden Yol ve Savaş*, Ankara: İmge Kitabevi, 2002, 40.

⁷ Tim Chapman, *The Congress of Vienna*, London: Routledge, 1998, 20; *Europe 1789 to 1914: Encyclopedia of the Age of Industry and Empire*, Volume 2, Ed. John Merriman, Jay Winter, Michigan: Thomson Gale, 2006, 532; Henry Kissinger, *World Order*, New York: Penguin Press, 2014, 63.

⁸ Mustafa Gencer, "Osmanlı-Alman Münasebetleri Çerçevesinde 'Şark Meselesi'", *Türkler*, Cilt 13, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, 34.

⁹ Ülman, *I. Dünya Savaşı'na Giden Yol*, 44-49.

¹⁰ Oral Sander, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, Ankara: İmge Kitabevi, 2006, 181-191.

¹¹ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2006, 326.

¹² John Morris Roberts, *Twentieth Century*, New York: Penguin, 1999, 238.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa haritası bir kez daha değişti. Ayrıca yeni devletler ortaya çıktı. Dolayısıyla hem bu devletlerin sınırlarının belirlenmesi hem de savaştan yenik çıkan devletlerle barış antlaşmalarının imzalanması gerekiyordu. Bu nedenle Paris'te bir barış konferansı toplandı.¹³

2. Paris Barış Konferansı'nın Toplanması ve Görüşülen Konular

Barış konferansı başlamadan önce Müttefikler bazı görüşmeler yapmışlardı. Bu görüşmelerin özelliği, barış konferansına hazırlık mahiyetinde olması ve tarafların, birbirlerinin nabzını yoklamalarıydı. Bunlardan birincisi 1-4 Aralık 1918 tarihlerinde Londra'da gerçekleşen ve David Lloyd George'un anılarında Downing Street Konferansı olarak adlandırdığı toplantıydı. Bu toplantılarda İngiltere Başbakanı L. George, Fransa Başbakanı Georges Clemenceau ve İtalya Başbakanı Vittorio Emanuele Orlando çeşitli görüşmeler yaptılar.¹⁴ Bu arada Clemenceau ve L. George, 2-3 Aralık tarihlerinde özel olarak görüştü. Bu görüşmelerde iki başbakan Orta Doğu'yu aralarında paylaştı.¹⁵ İkinci görüşme ise 26 Aralık'ta yine Londra'da, L. George ile ABD Başkanı Woodrow Wilson arasında gerçekleşti.¹⁶

Bu toplantılardan sonra sıra barış konferansının kendisine gelmişti. Konferans, 18 Ocak 1919'da, saat 15:00'te Fransa Dışişleri Bakanlığı'nın Barış Salonu'nda toplandı.¹⁷ Barış konferansının toplandığı tarih de dikkat çekiciydi. Bu tarih, Alman İmparatorluğu'nun kurulduğunun ilan edildiği tarihti.¹⁸ Açılış konuşması Fransa Cumhurbaşkanı Raymond Poincaré tarafından yapıldı; sonrasında ise Clemenceau başkan seçildi.¹⁹

2.1. Milletler Cemiyeti

Paris Barış Konferansı'nın ilk görüştüğü konu Milletler Cemiyeti oldu. Bu konu, Wilson'ın en önem verdiği konu olma özelliğini taşımaktaydı. ABD Başkanı'nın 8 Ocak 1918'de açıkladığı 14 Nokta'dan sonuncusu doğrudan bu konuyla ilgiliydi.²⁰ Hatta bu konu Wilson için şahsi bir dava halini almıştı. Wilson'a göre, cemiyeti kurmak dünya için yapacakları en iyi şeydi.²¹ Ancak Wilson'ın tek amacı dünya barışı değildi. Wilson, ABD'nin Milletler Cemiyeti'ne ağırlığını koyması halinde hem Avrupa hem de dünya meselelerinde söz sahibi olacağını düşünüyordu.²² İngiltere'nin endişeleri de bu noktada başladı. İngiltere denizlerdeki üstünlüğünü devam ettirmek istediği için ABD'nin etkili olduğu bir uluslararası örgüte sıcak bakmıyordu.²³ İngiltere'nin şimdiye kadar Milletler Cemiyeti konusunda Wilson'a karşı çıkmamasının en önemli sebebi, savaşta ABD yardımına muhtaç olmasıydı.²⁴ Fransızlar ise ABD'nin önerdiği haliyle cemiyetin başarılı olabileceğine inanmıyorlardı. Clemenceau için önemli olan, Fransa'nın Almanya karşısında güvenliğinin sağlanmasıydı. Dolayısıyla Fransa'nın güvenliği herhangi bir şekilde sağlanırsa, Milletler Cemiyeti'nin kurulup kurulmaması Clemenceau için önemli değildi.²⁵ Ayrıca Clemenceau'ya göre, Fransa için bir tehdit oluşması durumunda cemiyet askerî yardımda bulunmalı, dolayısıyla cemiyetin askerî kuvveti olmalıydı. Aksi takdirde Clemenceau, sadece Milletler Cemiyeti'nin vereceği güvencelerle yetinemeyeceğini, ABD ve İngiltere ile bir ittifak antlaşması yapılması gerektiğini düşünüyordu. Ancak diğer iki devlet adamı buna karşı çıktı. Wilson, ülkesini otomatik olarak savaşa sokacak bir örgüte üye olmayı kabul etmemişti. Aynı sebep L. George için de geçerliydi.²⁶

Bu görüş farklılıklarına rağmen, Yüksek Konsey'in 22 Ocak'taki toplantısında Milletler Cemiyeti görüşmeleri başladı. Bu toplantıda Milletler Cemiyeti Misakı'nın, barış antlaşmalarının bir parçası olması ve konuyla ilgili

¹³ Margaret MacMillan, *Barış Yapanlar*, Çev. Belkis Çorakçı Dışbudak, İstanbul: Alfa, 1. Basım, 2015, 17, 143 ve 144.

¹⁴ David Lloyd George, *The Truth About the Peace Treaties*, Vol. I, London: Victor Gollancz LTD., 1938, 136-146.

¹⁵ David Lloyd George, *The Truth About the Peace Treaties*, Vol. II, London: Victor Gollancz LTD., 1938, 1038.

¹⁶ George, *The Truth About the Peace Treaties*, Vol. I, 188-193.

¹⁷ *PRFRUS-PPC*, Volume III, 157.

¹⁸ Norman A. Graebner, Edward M. Bennett, *The Versailles Treaty and Its Legacy*, New York: Cambridge University Press, 2011, 1.

¹⁹ *PRFRUS-PPC*, Volume III, 159-171.

²⁰ *League of Nations*, Geneva: Secretariat of the League of Nations, 1938, 20.

²¹ Antoine Fleury, "The League of Nations: Toward a New Appreciation of Its History", *The Treaty of Versailles a Reassessment after 75 Years*, Ed. Manfred F. Boemeke, Gerald D. Feldman, Elisabeth Glaser, New York: Cambridge University Press, 1998, 507; Lloyd E. Ambrosius, "Woodrow Wilson, Alliances, and the League of Nations", *Journal of the Gilded Age and Progressive Era*, Vol. 5, No. 2 (Apr., 2006), 139.

²² Robert Gerwarth, *Mağluplar: Birinci Dünya Savaşı Neden Bitmedi? 1917-1923*, Çev. Yüksel Taşkın, İstanbul: Doğan Kitap, 1. Baskı, 2018, 187.

²³ Peter J. Yearwood, *Guarantee of Peace The League of Nations in British Policy 1914-1925*, New York: Oxford University Press, 2009, 91.

²⁴ Kissinger, *Diplomacy*, 237, 238.

²⁵ Emile Joseph Dillon, *The Inside Story of the Peace Conference*, New York: Harper&Brothers Publishers, 1920, 69.

²⁶ Kissinger, *Diplomacy*, 228-237.

çalışmaları yapmak üzere bir komisyon kurulması kabul edildi. Bir gün sonraki toplantıda ise komisyonda ABD, Fransa, İngiltere, İtalya ve Japonya'nın iki delegeyle temsil edilmesi kararlaştırıldı. Ancak diğer üyelerin kimler olacağı ve kaç delegeyle temsil edileceği yönünde bir karar alınmadı.²⁷

Milletler Cemiyeti çalışmaları 25 Ocak tarihli ikinci Genel Kurul toplantısında gözle görülür hale geldi. İlk sözü alan Wilson, Milletler Cemiyeti'nin hem barış antlaşmalarının hazırlanmasında hem de dünya barışının güvence altına alınmasında faydalı olacağını belirtti. Wilson'ın yaptığı konuşma Genel Kurul'da bulunan bütün delegeler tarafından desteklendi. Ancak sıra Milletler Cemiyeti Komisyonu için üye seçimine geldiğinde tartışmalar yaşandı. Belçika, Brezilya, Kanada, Sırbistan, Portekiz, Çekoslovakya, Romanya ve Çin temsilcileri sırasıyla itirazlarını bildirdi. Bu itirazların ortak noktası, kararların sadece büyük devletler tarafından alındığı, diğer devletlere emrivaki yapıldığı ve herkesi ilgilendiren konulara dair kararların Genel Kurul'da alınması gerektiği yönünde oldu. Konu yaklaşık iki hafta daha görüşüldü ve 6 Şubat'ta komisyon son halini aldı. Son karara göre Belçika, Brezilya, Çin, Portekiz, Sırbistan, Çekoslovakya, Polonya, Romanya ve Yunanistan da Milletler Cemiyeti Komisyonu'na dâhil oldu.²⁸

Milletler Cemiyeti Komisyonu 13 Şubat'ta 26 maddelik bir taslak hazırladı ve bu taslak 28 Nisan tarihli Genel Kurul toplantısında küçük değişikliklerle oybirliği ile kabul edildi. Cemiyetin resmî kuruluş tarihi ise Versailles Barış Antlaşması'nın yürürlüğe girdiği 10 Ocak 1920 oldu.²⁹ Ancak bu toplantıda önemli bir tartışma da yaşanmıştı. Japon delegeler Milletler Cemiyeti Misakı'na ırksal eşitlik ile ilgili bir madde eklenmesini istemişlerdi. Japon delege Makino Nobuaki ırk meselesinin gelecekte tehlike yaratabileceğini, bu yüzden misakta her ulusun eşit olduğuna dair bir maddenin yer alması gerektiğini ifade etmiş; ancak bu talebi kabul edilmemişti.³⁰

Milletler Cemiyeti görüşmelerinde icat edilen en büyük yenilik manda rejimi oldu. Manda rejimi, Alman kolonileri ile Osmanlı topraklarının farklı devletler tarafından, cemiyet adına ve uluslararası denetime tabi olarak yönetilmesi şeklinde tanımlanmakla birlikte,³¹ aslında 19. yüzyıl sömürgeciliğinin 20. yüzyılda isim değiştirmiş halinden başka bir şey değildi. Manda rejimi ile sömürgecilik hukuki bir zemine oturtulmuştu. Buna ihtiyaç duyulmasının sebebi ise devletlerin toprak kazanmasının 14 Nokta'ya aykırı olmasıydı. İşte manda rejimi, sömürgeci devletlerin bu statülerini sürdürmek için icat ettikleri bir uygulamaydı.³² Bu rejim galip devletlerin tümünün çıkarlarıyla o kadar örtüşüyordu ki barış görüşmelerinde manda rejiminin kabul edilmesine dair neredeyse hiçbir tartışma yaşanmadı.³³ Avrupalılar için manda yönetimi, sömürgeci niyetlerini gizlemeye ve işgalleri meşrulaştırmaya yaradı. Sadece Alman kolonileri değil, Osmanlı Devleti'nin toprakları da bu anlayışla paylaşıldı; sonunda ortaya sorunların eksik olmadığı bir Orta Doğu çıktı.³⁴

2.2. Orta Avrupa Hakkındaki Görüşmeler

Milletler Cemiyeti kurulduktan sonra sıra diğer konuların görüşülmesine geldi. Bu konuların başında ise Almanya meselesi bulunmaktaydı. Almanya açısından yapılacak şey çok basitti: mümkün olduğunca toprak bütünlüğünü korumak. Nitekim Almanlar 7 Ekim 1918'de ateşkes isterken 14 Nokta'ya güvenmişti. Ayrıca II. Wilhelm 9 Kasım'da Hollanda'ya kaçtığı için Almanlara göre, asıl suçlu olan eski rejim ile Alman halkı arasında bağ kalmamıştı.³⁵ Bunların dışında, Almanya Dışişleri Bakanı Brockdorff-Rantzau, Almanya'nın Müttefiklerin gözünde önemli bir devlet olduğunu düşünüyordu. Bunun sebebi ise Almanya'nın, Bolşevizm'in Avrupa'ya yayılmasını engelleyebilecek tek devlet olmasıydı ki bu konu, Müttefiklerin de hemfikir olduğu nadir konulardan biriydi. Brockdorff-Rantzau bunun karşılığında ülkesinin Milletler Cemiyeti'nin kurucu üyesi olmasını istiyordu. Ancak bu isteği gerçekleşmeyecekti.³⁶

²⁷ PRFRUS-PPC, Volume III, 94 ve 677-679.

²⁸ PRFRUS-PPC, Volume III, 178-204 ve 320, 321.

²⁹ <https://www.ungeneva.org/en/library-archives/league-of-nations/background>. Erişim 10.07.2025.

³⁰ PRFRUS-PPC, Volume III, 285-291.

³¹ *The League of Nations the Mandate System*, Geneva: League of Nations Secretariat, 1927, 5, 6.

³² Mehmet Hasgüler, Mehmet B. Uludağ, *Devletlerarası ve Hükümetler-Dışı Uluslararası Örgütler*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2005, 56.

³³ Denys P. Myers, "The Mandate System of League of Nation", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 96, The Place of the United States in a World Organization for the Maintenance of Peace (Jul., 1921), 74.

³⁴ İlber Ortaylı, *Türkiye'nin Yakın Tarihi*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2017, 49.

³⁵ "The First German Note to President Woodrow Wilson (October 1918)", *German History in Documents and Images (GHDI)*, Volume 5, 1, https://germanhistorydocs.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=989. Erişim 10.07.2025.

³⁶ Ruth Henig, *The Weimar Republic 1919-1933*, London: Routledge, 2002, 16, 17.

Müttefikler ise Almanya konusunda farklı düşüncelere sahipti. İngiltere, Almanya'nın uluslararası sisteme dâhil olmasını istediği için bu devletin parçalanmamasından yana bir tavır ortaya koydu. Çünkü Almanya, Sovyetler Birliği'ne karşı kullanılabilecek bir güçtü. Ayrıca kıtada hiçbir devletin çok güçlenmesini istemeyen İngiltere, bu devleti Fransa karşısında bir denge unsuru olarak da kullanmak istiyordu.³⁷ Fransa ise açıkça Almanya'nın olmadığı bir Avrupa istemekteydi. Clemenceau'ya göre Alman milleti vicdansızdı.³⁸ Ancak Clemenceau, Almanya'dan çekindiği kadar olmasa da Bolşeviklerden de çekindiği için, bir bakıma Almanya'nın varlığına muhtaç kalmıştı. Bolşevikler konusunda Wilson da aynı fikirdeydi; Almanya'nın, kurulacak düzene dâhil edilerek Bolşeviklere karşı bir karakol gibi kullanılması mümkündü. Ancak Almanya'nın tekrar güçlenerek Avrupa'yı tehdit etmesinin önüne geçmek de gerekiyordu.³⁹

L. George 25 Mart'ta Alman meselesi hakkında Fontainebleau Belgesi olarak bilinen; ancak asıl adı "Barış Koşullarını Saptayacak Kesin Tasarının Hazırlanmasından Önce Barış Konferansı için Bazı Gözlemler" olan bir metin hazırladı. Bu metne göre Almanya parçalanmayacak, Polonya'ya Danzig'e açılan bir koridor verilecek, Alsace-Lorraine Fransa'ya verilmekle birlikte Rhine bölgesi Almanların olacaktı.⁴⁰ Clemenceau bu metni büyük bir tepki ile karşıladı. Clemenceau, özellikle Rhine konusunda taviz vermek istemiyordu. Çünkü Fransız Başbakan, konferans sona erdikten sonra L. George ve Wilson'ın evine döneceğinin, ülkesinin ise Almanlarla baş başa kalacağını farkındaydı.⁴¹ Ayrıca Milletler Cemiyeti görüşmelerinde Clemenceau'nun, cemiyetin askerî bir gücünün olması yönündeki talebinden vazgeçmesinin sebebi de Rhine konusundaki taleplerini kabul ettirmek istemesiydi.⁴² Wilson ise L. George ile aynı fikirdeydi. Wilson, Almanya'nın çok güçsüz olması durumunda Fransa'nın Avrupa'ya egemen olacağını düşündüğünden bunu engellemek istiyordu.⁴³ Dolayısıyla Almanya'nın sınırları görüşülürken en çok sorun yaratan Almanya-Fransa sınırının belirlenmesi oldu. Ayrıca Clemenceau, Saar bölgesinin de Fransa'ya verilmesini istemiş; fakat bu istek, self-determinasyon ilkesine aykırı olacağı düşüncesiyle Wilson tarafından kabul edilmemişti. Wilson'ın bu konuda kabul ettiği şey, Saar'daki kömür madenlerinin işletme hakkının Fransa'ya verilmesi olmuş, ABD Başkanı daha fazlasına yanaşmamıştı. Bu durum, Clemenceau ve Wilson'ın ciddi şekilde tartışmasına, hatta Clemenceau'nun toplantıyı terk etmesine neden oldu.⁴⁴ Bu tartışmalar Nisan ayının ortalarına kadar sürdü ve sonunda taraflar, Alsace-Lorraine'in Fransa'ya iadesi, Saar'daki madenlerin bu devlete verilmesi, bölgenin yönetiminin Milletler Cemiyeti'ne bırakılması ve 15 yıl sonra bölgede plebisit yapılması yönünde anlaştı.⁴⁵

Alman kolonileri konusunda ise Müttefiklerin anlaştığı husus, bu kolonilerin Almanya'nın elinden alınması yönünde oldu. 24 ve 27 Ocak'taki Yüksek Konsey toplantılarında L. George, kolonilerin ilhak edilebileceğine dair bir öneri getirdi. Wilson ise Alman kolonilerinin Milletler Cemiyeti tarafından atanacak mandater devletin yönetimine verilmesini istiyordu.⁴⁶ 28 Ocak'ta Fransa; Kamerun ve Togoland'ın kendisine verilmesini isteyerek bu ülkeler üzerinde Fransa'nın egemenlik hakkının tanınmasını talep etti. İtalyanların bu sırada sessiz kalmasının sebebi ise 1915 Londra Antlaşması ile kendilerine vaat edilen toprakları almak istemeleriydi.⁴⁷

Müttefik devletlerin Alman kolonilerinin nasıl paylaşılacağı konusunda anlaşmaları, konferans sırasında mümkün olmadı. Her ne kadar Dördüncü Konseyi'nin 7 Mayıs'taki toplantısında paylaşımın ana hatları belli olsa da resmî paylaşımın yapılması 1922 yılında gerçekleşti.⁴⁸

Müttefikler arasında tartışmalara neden olan bir başka konu da tazminat meselesiydi. Özellikle tazminat miktarının belirlenmesinde zorluklar yaşandı. Çünkü bu konu, büyük devletlerin hepsini doğrudan ilgilendirmekteydi. ABD, Avrupa'ya verdiği borçları geri almasının Almanya'nın bu devletlere tazminat ödeyebilmesine bağlı olduğunu bilmekteydi; İngiltere ve Fransa da bunun farkındaydı.⁴⁹ Özellikle Clemenceau,

³⁷ Erik Goldstein, *The First World War Peace Settlements 1919-1925*, London: Routledge, 2013, 15.

³⁸ Georges Clemenceau, *Grandeur and Misery of Victory*, London: George G. Harap & Co. LTD., 1930, 136.

³⁹ MacMillan, *Barış Yapanlar*, 251.

⁴⁰ George, *The Truth About the Peace Treaties*, Vol. I, 412-416.

⁴¹ Charles L. Mee, *The End of Order Versailles 1919*, New York: E. P. Dutton, 1980, 54-56.

⁴² MacMillan, *Barış Yapanlar*, 244 ve 267.

⁴³ *PRFRUS-PPC*, Volume III, 474, 475.

⁴⁴ Graebner, Bennett, *The Versailles Treaty and Its Legacy*, 47.

⁴⁵ MacMillan, *Barış Yapanlar*, 311-314.

⁴⁶ *PRFRUS-PPC*, Volume III, 719, 727.

⁴⁷ *PRFRUS-PPC*, Volume III, 758-768.

⁴⁸ *PRFRUS-PPC*, Volume V, 508; *PRFRUS-PPC*, Volume XIII, 101; *The League of Nations the Mandate System*, 40.

⁴⁹ MacMillan, *Barış Yapanlar*, 278, 279.

Almanya'dan alınabilecek her şeyin alınmasını istiyordu. Clemenceau bunu, hem savaşta en çok zarar gören devletlerden biri olduğu için hem de Fransa ve Almanya arasındaki tarihsel düşmanlık nedeniyle istemekteydi.⁵⁰ Ancak İngilizler bu fikirde değildi. L. George'a göre tazminatın miktarı, Almanya'nın ödeyebileceği düzeyde olmalıydı. Aksi takdirde Alman ekonomisi çökecek, bu da İngiltere'nin ticari çıkarlarına aykırı olacaktı.⁵¹

Tazminat tartışmaları mart ayının sonlarına kadar devam etti. Clemenceau, olası bir Alman saldırısı karşısında İngiltere ve ABD yardımına muhtaç olduğu için geri adım atmak zorunda kaldı.⁵² 7 Nisan'daki Dörtler Konseyi toplantısında Müttefikler, tazminat konusunda -genel hatlarıyla da olsa- bir anlaşmaya vardı. Buna göre hem Almanya hem de diğer düşman devletler, Müttefik devletlerin ve vatandaşlarının uğradığı bütün zarardan sorumlu olacaktı. Müttefikler, düşman devletlerin tüm zararları ödeyecek ekonomik gücünün bulunmadığını kabul etmekle birlikte, Almanya sivililerin tüm zararını tazmin etmeliydi. Tazminat miktarının hesaplanması için bir komisyon kurulacak ve bu komisyon çalışmalarını en geç 1 Mayıs 1921 tarihinde tamamlayacaktı.⁵³ 1921 yılına gelindiğinde ise tazminat 36 milyar dolar (136 milyar altın mark) olarak hesaplandı.⁵⁴

Müttefiklerce hazırlanan barış taslağı 7 Mayıs'ta Alman temsilcilere verildi. Bu taslak çok ağır şartlar içermekteydi. Dolayısıyla Brockdorff-Rantzau bu antlaşmayı imzalamayı kabul etmedi. Alman Dışişleri Bakanı'na göre savaşın tek suçlusu Almanya değildi. Savaşın asıl sebebi, savaştan önceki 50 yıl boyunca Avrupa devletlerinin izlediği emperyalist politikalarıydı. Bu yüzden tarafsız bir komisyon kurularak hangi devletin ne kadar suçlu olduğu belirlenmeliydi. Ancak bu itirazlar sonuçsuz kaldı ve Almanya, 28 Haziran'da Versailles Barış Antlaşması'nı imzaladı.⁵⁵ Versailles Barış Antlaşması, diğer yenik devletlerle imzalanacak barış antlaşmaları için bir referans oldu. Bütün antlaşmalar, Versailles Barışı örnek alınarak hazırlandı.

Paris'teki gündemlerden bir başkası Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun durumuydu. Bu devlet savaşın sonunda ikiye ayrılmıştı. Ayrıca topraklarında kendi devletlerini kurmak isteyen birçok halk bulunmaktaydı. Bu yüzden Müttefikler hem Avusturya ve Macaristan ile hem de yeni ortaya çıkan devletlerle ayrı ayrı görüştü. Burada şunu belirtmek gerekir ki ne Avusturya konusu ne de -Osmanlı toprakları dışındaki- diğer konular Almanya meselesi kadar önemliydi. Bu yüzden Müttefiklerin işi diğer konuları görüşürken nispeten kolay olmuştu. Nitekim bu konuların görüşülmesinde fazla bir tartışma da yaşanmadı.

Müttefikler Milletler Cemiyeti ve Almanya konularına çok fazla yoğunlaştıkları için Avusturya'nın sınırlarını belirleme işini, barış taslağı bu devlete verildiğinde hâlâ tamamlayamamışlardı. Buna rağmen Avusturya'nın, sınırlar ile ilgili alınacak kararları şimdiden kabul etmesi ve yeni devletleri tanıması kararlaştırıldı.⁵⁶

Dışişleri Bakanları Konseyi 9 Mayıs'ta, Bohemya ve Moravya'nın Avusturya'dan alınarak Çekoslovakya'ya verilmesini ve Klagenfurt'ta plebisit yapılmasını kararlaştırdı.⁵⁷ Sonnino'nun itirazlarına rağmen Dörtler Konseyi, 29 Mayıs'ta bu kararı onayladı. Ayrıca Güney Tirol İtalya'ya verildi. Tüm bu kararların kesinleşmesi 6 Haziran'da, yani barış antlaşması taslağının Avusturyalılara verilmesinden dört gün sonra gerçekleşti.⁵⁸

Tazminat konusunda ise Müttefikler, Avusturya ve Macaristan topraklarında ortaya çıkan devletlerin belirlenecek miktarı paylaşması hususunda anlaştı. Ancak Wilson'ın önerisiyle Polonya tazminat ödemekten muaf tutuldu.⁵⁹ Tazminatın çeşitli devletlere pay edilmesi uzun süreceğinden Dörtler Konseyi 26 Mayıs'ta konunun ertelenmesine karar verdi. Daha sonra ise bu devletin tazminat ödeme gücünün bulunmadığı kararlaştırıldı.⁶⁰

Avusturya meselesi görüşülürken Clemenceau'nun Almanya'ya karşı izlediği politikanın benzerini Orlando Avusturya'ya karşı izlemişti. Hem sınırlar konusunda hem de tazminat konusunda Orlando sürekli itirazlarda bulunmuştu. Orlando'nun amacı, 1915 Londra Antlaşması ile İtalya'ya vaat edilen yerleri almak olmuştu. Güney

⁵⁰ Goldstein, *The First World War Peace Settlements*, 14.

⁵¹ Mee, *The End of Order Versailles 1919*, 33.

⁵² Goldstein, *The First World War Peace Settlements*, 16.

⁵³ *PRFRUS-PPC*, Volume V, 49, 50.

⁵⁴ Stephen J. Lee, *The Weimar Republic*, London: Routledge, 2005, 36.

⁵⁵ *Documents on British Foreign Policy 1919-1939 (DBFP)*, Volume 1, 47; *PRFRUS-PPC*, Volume III, 417-420.

⁵⁶ *PRFRUS-PPC*, Volume V, 543.

⁵⁷ *PRFRUS-PPC*, Volume IV, 679-684.

⁵⁸ *PRFRUS-PPC*, Volume VI, 106 ve 223.

⁵⁹ *PRFRUS-PPC*, Volume V, 561, 562.

⁶⁰ *PRFRUS-PPC*, Volume VI, 26-30; MacMillan, *Barış Yapanlar*, 381.

Tirol'ü alan İtalya, şimdi Dalmaçya kıyıları ile Antalya ve çevresini istemekteydi. İngiltere ve Fransa, Londra Antlaşması'na bağlı kalacaklarını açıkladıklarında Orlando itirazlarını geri çekti.⁶¹

Barış antlaşması taslağı Avusturya'ya 2 Haziran'da verildi. Avusturya Cumhuriyeti'nin savaşın bir kurbanı olduğunu belirten Başbakan Karl Renner, Yüksek Konsey'in Avusturya'nın geleceğini garanti altına alan bir karar vereceğini beklediğini ifade etti.⁶² Ancak Müttefikler barış şartlarını değiştirmede ve 10 Eylül 1919'da Saint Germain Barış Antlaşması imzalandı.⁶³

Müttefiklerin bir başka mesaisi Macaristan üzerineydi. Macaristan'ın diğer devletlerden farkı, savaştan sonra burada Sovyet Cumhuriyeti'nin ilan edilmesi olmuştu.⁶⁴ Bolşevizm'in Avrupa'ya girdiğini gören Müttefiklerin hepsi Macaristan'ın karşısında yer aldı. Çünkü Müttefikler, Doğu Avrupa'nın artık iki noktadan "komünist tehlike"yi hissettiğini düşünmekteydi.⁶⁵

Macaristan'ı ilgilendiren iki bölge Transilvanya ve Banat'tı. Transilvanya için Romanya, Banat için hem Romanya hem de Yugoslavya talepte bulundu.⁶⁶ Ancak Banat, savaşa girmesi karşılığında Müttefiklerce Romanya'ya vaat edilmişti.⁶⁷ Ayrıca Çeklerin de Macaristan topraklarına dair talepleri vardı. Müttefikler, Macaristan'ın bu taleplere karşı iddialarını dikkate almadılar. Nitekim Macaristan'da komünist bir rejimin kurulmuş olması, Müttefiklerin, Macarların komşularının taleplerini neredeyse olduğu gibi kabul etmesinde etkili oldu. Bu sebeple Macaristan konusu görüşülürken Müttefikler arasında önemli bir tartışma yaşanmadı.⁶⁸

Barış taslağı Macarlara 15 Ocak 1920'de verildi. Macar Heyeti Başkanı Albert Apponyi, taslağın bu haliyle Macarlar için ölüm anlamına geldiğini ifade etti. Ancak diğer yenik devletler karşısında olduğu gibi Macaristan karşısında da Müttefikler herhangi bir geri adım atmayarak bu devlet ile 4 Haziran 1920'de Trianon Barış Antlaşması'nı imzaladılar.⁶⁹

Müttefikler Almanya, Avusturya ve Macaristan sorunlarını çözmüş olsalar da Orta Avrupa'da başka sorunlar bulunuyordu. İlk olarak Çekler ve Slovaklar, kendi devletlerini kurmak istiyorlardı. Bu doğrultuda Teschen, Bohemya ve Moravya'yı talep ettiler. Dışişleri Bakanları Konseyi 9 Mayıs'ta son iki talebi kabul etti. Teschen ise Temmuz 1920'de ikiye bölünerek kömür yataklarının olduğu bölge Çekoslovakya'ya verildi.⁷⁰

İkinci sorun ise Danzig meselesi ve Polonya topraklarının geleceğiydi. Polonya'yı Paris'te temsil eden Ignacy Jan Paderewski ile Józef Pilsudski, Polonya'nın Baltık Denizi'ne açılan bir koridora sahip olmasını talep etti.⁷¹ Wilson, 14 Noka'ta açıkladığı üzere, bu fikri destekledi. L. George bağımsız bir Polonya'nın, Avrupa'nın istikrarı için gerekli olduğunu düşünüyordu.⁷² Fransa da Polonya'nın kurulmasına karşı değildi. Clemenceau'ya göre böylece Almanya ile Sovyet Rusya arasında tampon bölge oluşturularak Bolşevizm'in Avrupa içlerine yayılmasının önüne geçilebilirdi. Ancak Danzig'in doğrudan Polonya'ya bağlanmasının self-determinasyon ilkesine aykırı olacağı ve bu durumda İtalya'nın Fiume üzerindeki iddialarının meşruiyet kazanacağı düşünüldüğünden, bölgenin Milletler Cemiyeti kontrolünde serbest şehir olmasına karar verildi.⁷³

2.3. Doğu Avrupa ve Balkanlara Dair Düzenlemeler

Müttefikler Orta Avrupa'ya dair sorunları bu şekilde çözdükten sonra sıra Balkanlar ve Doğu Avrupa'ya gelmişti. Bu bölgedeki ilk sorun ise Bulgaristan ile imzalanacak barış antlaşmasının belirlenmesiydi. Bulgaristan sanki savaştan yenik çıkmış bir devlet gibi değil, galip bir devlet gibi davranarak Dobruca, Makedonya ve Sırbistan

⁶¹ R. J. B. Bosworth, "Italy and the End of the Ottoman Empire", *The Great Powers and the End of the Ottoman Empire*, Ed. Marian Kent, London: Frank Cass, 2005, 66; René Albrecht-Carrié, "The Present Significance of the Treaty of London of 1915", *Political Science Quarterly*, Vol. 54, No. 3 (Sep., 1939), 367, 368.

⁶² *PRFRUS-PPC*, Volume III, 427-430.

⁶³ *PRFRUS-PPC*, Volume XIII, 6 ve 433.

⁶⁴ MacMillan, *Barış Yapanlar*, 387-395.

⁶⁵ *DBFP*, Volume 1, 39, 40.

⁶⁶ Francis Deák, *Hungary at the Paris Peace Conference*, New York: Columbia University Press, 1942, 32, 33.

⁶⁷ *PRFRUS-PPC*, Volume III, 828, 829.

⁶⁸ *PRFRUS-PPC*, Volume IV, 506-507 ve 671-677.

⁶⁹ MacMillan, *Barış Yapanlar*, 366.

⁷⁰ *PRFRUS-PPC*, Volume IX, 872-883.

⁷¹ MacMillan, *Barış Yapanlar*, 315-325.

⁷² Piotr S. Wandycz, *The Lands of Partitioned Poland, 1795-1918*, Seattle: University of Washington Press, 1996, 361.

⁷³ Seth P. Tillman, *Anglo-American Relations at the Paris Peace Conference of 1919*, New Jersey: Princeton University Press, 1961, 201, 202-208.

üzerinde hak iddia etti.⁷⁴ Bu talepler doğal olarak Müttefikler tarafından kabul edilmedi. Müttefiklerin amacı, Bulgarların komşu bölgelerdeki etnik yapıyı bahane ederek Balkanlarda genişlemesinin önüne geçmekti.⁷⁵

Müttefikler Bulgaristan konusunda da tartışma yaşamadı. Bu devletin batıdaki topraklarının bir kısmı Yugoslavya'ya, Güney Dobruca ise Romanya'ya verildi.⁷⁶ Bulgaristan'ın güneydoğu sınırının, Osmanlı Devleti ile imzalanacak barış antlaşması hazırlandıktan sonra belirlenmesine karar verildi.⁷⁷ Müttefikler Bulgaristan konusunda anlaşmaya vardıldıktan sonra barış taslağını 19 Eylül'de Dışişleri Bakanı Theodore Theodoroff başkanlığındaki Bulgar heyetine verdi. Neuilly Barış Antlaşması ise 27 Kasım'da imzalandı.⁷⁸

Paris Barış Konferansı'nda görüşülen önemli konulardan biri de Yugoslavya sorunu oldu. Sırp-Hırvat-Sloven heyetinin başında, Sırp Ulusal Radikal Partisi kurucularından Nikola Pašić bulunuyordu. Bu heyete, Güney Slavlar Ülkesi anlamına gelen Yugoslavya ismi verildi.⁷⁹

Pašić'in hayali Büyük Sırbistan'ı kurmaktı. Pašić, savaş sırasında Sırp ordusunun Hırvatistan, Slovenya ve Karadağ'ı işgal etmesiyle bu hayaline oldukça yaklaştı. Bu bölgelere ek olarak Yugoslavlar, Macaristan'ın bir bölümü ile Dalmaçya kıyılarına da hâkimdi.⁸⁰ Bu durum Yugoslavları, Banat konusunda Rumenler; Fiume konusunda ise İtalyanlarla karşı karşıya getirdi.⁸¹ 31 Ocak'ta Romanya Başbakanı Ion Brătianu Yüksek Konsey'e Banat'a dair taleplerini sıralarken, ileride Yugoslavya'nın başbakanlığını yapacak olan Milenko Vesnić sürekli Brătianu'nun sözünü kesti.⁸² Barış konferansı sona erdiğinde ise Yugoslavya istediklerini büyük ölçüde alarak Makedonya, Bosna-Hersek ve Karadağ ile Banat, Bačka ve Bulgaristan'ın bir bölümünü de topraklarına kattı.⁸³

Yugoslavya'ya dair bir diğer önemli mesele Fiume konusu oldu. Bu konu konferans boyunca hem İtalyan-Yugoslav ilişkilerini hem de İtalya'nın diğer Müttefiklerle olan ilişkilerini etkiledi.⁸⁴ İtalya'nın en büyük amacı, 1915 Londra Antlaşması ile kendisine vaat edilen Güney Tirol, Dalmaçya kıyıları, Arnavutluk'ta bulunan Florë Limanı, On İki Ada ve bazı Osmanlı topraklarını almaktı. Bu yerler arasında Fiume olmamasına rağmen İtalyanlar şimdi bu bölgeyi güvenlikleri açısından vazgeçilmez görüyorlardı.⁸⁵ İtalya'nın bu talepleri hiçbir Müttefik tarafından kabul edilmedi. ABD'nin, İtalya'nın Adriyatik taleplerine karşı çımasının iki sebebi bulunmaktaydı. Birincisi, İtalya savaş sırasında yapılan gizli antlaşmalar yoluyla kendisine vaat edilen yerleri istemekteydi. Wilson, 14 Nöktâ'da da belirttiği gibi antlaşmaların gizli yapılmasına karşıydı. İkinci sebep ise self-determinasyon ilkesiydi. İtalya'nın talep ettiği yerlerde Slav nüfus, İtalyan nüfustan fazlaydı. İtalyan talepleri İngiltere ve Fransa tarafından da kabul edilmedi. Bu iki devlet 1915 yılındaki vaatlerini tabii ki hatırlamaktaydılar. Ancak o zaman vaat ettikleri, düşman devletin topraklarıydı. Şimdi o topraklarda dost bir devlet olan Yugoslavya bulunmaktaydı. Dolayısıyla Fransa ve İngiltere, dost bir devletin topraklarının paylaşılmasını doğru bulmuyordu.⁸⁶

Orlando 19 Nisan'dan itibaren yaklaşık bir hafta boyunca müttefiklerini Fiume konusunda ikna etmeye çalıştı. Fiume kadar küçük bir bölgede self-determinasyon ilkesinin uygulanamayacağını, bölge halkının da İtalya'ya bağlanmak istediğini söyledi. Eğer Fiume İtalya'ya verilmezse İtalyan halkının bunu kabul etmeyeceğini ve ülkesinde çok büyük karışıklıklar çıkacağını belirtti.⁸⁷ Ancak taraflar bir türlü fikir birliğine varamadı. Bunun

⁷⁴ *Memorandum Addressed to the Peace Conference by J. E. Gueshoff and D. Tsokoff*, Illinois: Macedono-Bulgarian Central Committee, 1919, 2-16.

⁷⁵ Isaiah Bowman, "Constantinople and the Balkans", *What Really Happened at Paris the Story of the Peace Conference, 1918-1919*, Ed. Edward Mendell House, Charles Seymour, New York: Charles Scribner's Son, 1921, 166; Charles Jelavich, Barbara Jelavich, *The Establishment of the Balkan National States, 1804-1920*, Seattle: University of Washington Press, 2000, 310.

⁷⁶ Harold William Vazeille Temperley, *A History of the Peace Conference of Paris*, Volume IV, London: Henry Frowde & Hodder & Stoughton, 1921, 455-459.

⁷⁷ MacMillan, *Barış Yapanlar*, 225.

⁷⁸ *PRFRUS-PPC*, Volume III, 436-441; *PRFRUS-PPC*, Volume IX, 213.

⁷⁹ MacMillan, *Barış Yapanlar*, 177, 178 ve 185.

⁸⁰ MacMillan, *Barış Yapanlar*, 187 ve 194.

⁸¹ Ivo J. Lederer, *Yugoslavia at the Paris Peace Conference*, New Haven: Yale University Press, 1963, 82.

⁸² *PRFRUS-PPC*, Volume III, 822-824.

⁸³ MacMillan, *Barış Yapanlar*, 198.

⁸⁴ Jelavich, Jelavich, *The Establishment of the Balkan National States*, 300-302.

⁸⁵ Harold William Vazeille Temperley, *A History of the Peace Conference of Paris*, Volume I, London: Henry Frowde & Hodder & Stoughton, 1920, 170; René Albrecht-Carrié, *Italy at the Paris Peace Conference*, New York: Columbia University Press, 1938, 334, 335 ve 382; Albrecht-Carrié, "The Present Significance of the Treaty of London of 1915", 365, 366; R.W. Seton-Watson, "Italian Intervention and the Secret Treaty of London", *The Slavonic Review*, Vol. 5, No. 14 (Dec., 1926), 291, 292.

⁸⁶ MacMillan, *Barış Yapanlar*, 419-427 ve 436.

⁸⁷ *PRFRUS-PPC*, Volume V, 81-96.

üzerine 24 Nisan'da Orlando, 26 Nisan'da ise Sonnino konferansı terk etti. Ancak kendilerinin yokluğunda İtalya'nın aleyhine karar alınmasını önlemek için Mayıs ayının başında Paris'e döndüler. Bundan yaklaşık bir ay sonra ise Orlando Hükümeti, yerini Francesco Nitti Hükümeti'ne bıraktı. Yeni hükümet Dalmaçya kıyılarından vazgeçti. Fiume'nin ise Milletler Cemiyeti kontrolünde tarafsız bir şehir olmasını kabul etti.⁸⁸

Paris Barış Konferansı'nın gündemindeki diğer ülkeler Arnavutluk, Karadağ ve Makedonya oldu. Arnavutluk 24 Şubat'ta Yüksek Konsey'den Kuzey Epir'i talep etti.⁸⁹ Bu bölgeyi talep eden diğer devletler ise İtalya ve Yunanistan'dı. Ancak İtalya, Fiume konusunda elini güçlendirmek için Kuzey Epir'den vazgeçmişti. Yunanistan ise Batı Anadolu ile ilgileniyordu. İngiltere destekli Yunan ordusunun Batı Anadolu'da yaşadığı hezimetten sonra iddialarından vazgeçmesi ile bölge Arnavutluk'un oldu.⁹⁰ Karadağ, self-determinasyon konusunda ısrarcı olsa da bu ülke sonunda Yugoslavya topraklarına katıldı.⁹¹ Yunanistan, Bulgaristan ve Yugoslavya'nın ilgilendiği bir bölge olan Makedonya konusuna ise Müttefikler fazla zaman ayırmadı. İngiltere ve Fransa için Balkanların ortasında güçsüz bir Makedonya yerine, Makedon topraklarına sahip güçlü bir Yugoslavya daha kabul edilebilirdi. Böylece hem İtalya dengelenmiş hem de Bolşevizm'in Avrupa'ya yayılması engellenmiş olacaktı. Dolayısıyla Makedonya sorunu arka planda kaldı ve bu devletin Yugoslavya'nın bir parçası olmasına Müttefikler itiraz etmedi.⁹²

Yüksek Konsey'den talepte bulunan bir başka devlet Romanya oldu. 31 Ocak'ta Bratianu; Banat, Transilvanya, Besarabya ve Banat'ın Romanya topraklarına dâhil edilmesini istedi. Bu taleplerini ise büyük ölçüde 18 Ağustos 1916 tarihinde imzalanan Bükreş Antlaşması'na dayandırdı. Bratianu'nun bir diğer talebi ise Güney Dobruca oldu.⁹³

Romanya'nın elini kuvvetlendiren en önemli unsur, doğuda Sovyetler Birliği, batıda ise Bolşevik Macaristan'ın arasında bulunmasına rağmen Müttefiklerin yanında yer alması oldu.⁹⁴ Bu yüzden Müttefikler Romanya'nın taleplerini büyük ölçüde yerine getirerek Dobruca'nın güneyini, Banat'ın üçte ikilik kısmını, Besarabya, Bukovina ve Transilvanya'nın ise tamamını Romanya'ya verdi.⁹⁵

2.4. Uzak Doğu Sorunu

Müttefikler Avrupa'nın sınırlarını çizdikten sonra Pasifik bölgesini ele aldılar. Bu bölgedeki en önemli aktör ise Japonya'ydı. Japonya, Milletler Cemiyeti Misakı'na ırksal eşitlikle ilgili bir madde koydurmayı başaramamıştı. Ancak sıra Shantung ve bu eyalete bağlı Kiaochow sorunlarının görüşülmesine geldiğinde Japonya isteklerinde ısrarcı oldu.⁹⁶ Avrupa'nın temel meselelerine karışmak istemeyen Japonya, Uzak Doğu ve Pasifik ile ilgili görüşmelerde sessizliğini bozarak bu bölgedeki çıkarlarından taviz vermedi. Japonya'nın istekleri özellikle ABD tarafından kuşkuyla karşılandı. Çünkü ABD, Japonya'nın Pasifik'te güçlü olmasını istemiyordu. Bu yüzden ABD, konferans boyunca Çin'in yanında yer almaya özen gösterdi.⁹⁷

Japonya adına Paris'te bulunan ve daha önce dışişleri bakanlığı da yapmış olan Baron Makino, 27 Ocak'ta taleplerini dile getirdi. Japonya, Kiaochow dâhil olmak üzere bütün Shantung Yarımadası ile Pasifik'teki Caroline, Marshall ve Mariana Adalarını talep ediyordu.⁹⁸ Bir gün sonra Clemenceau, Japonya'nın 25 Mayıs 1915'teki taahhüdüne göre Kiaochow'u Çin'e iade etmesi gerektiğini hatırlattı.⁹⁹ Makino, bölgenin bir gün Çin'e devredileceğini kabul etmekle birlikte bunun ne zaman gerçekleşeceği hakkında hiçbir şey söylemedi. Makino'ya göre ilk olarak Almanya tarafından bölgedeki Japon hakları tanınmalıydı. Çünkü Japonya, Kiaochow'u Almanya'dan almıştı. Bundan sonraki süreç ise Japonya ile Çin'i ilgilendirecekti.¹⁰⁰

Shantung konusu bundan sonra Nisan ayına kadar gündeme gelmedi. 22 Nisan'da Makino, taleplerini tekrarladı. Hatta konuyu bir ileri seviyeye taşıyan Japon heyeti, talepleri kabul edilmezse barış antlaşmalarını

⁸⁸ MacMillan, *Barış Yapanlar*, 448-446.

⁸⁹ *PRFRUS-PPC*, Volume IV, 104 ve 111-113.

⁹⁰ Jelavich, Jelavich, *The Establishment of the Balkan National States*, 318, 319.

⁹¹ MacMillan, *Barış Yapanlar*, 187.

⁹² Nada Boškowska, *Yugoslavia and Macedonia Before Tito*, London: I. B. Tauris, 2017, 10-13.

⁹³ Sherman David Spector, *Rumania at the Paris Peace Conference*, New York: Bookman Associates, Inc., 1962, 67, 68.

⁹⁴ Jelavich, Jelavich, *The Establishment of the Balkan National States*, 306.

⁹⁵ *PRFRUS-PPC*, Volume VI, 591-593.

⁹⁶ Miwa Kimitada, "Japanese Opinions on Woodrow Wilson in War and Peace", *Monumenta Nipponica*, Vol. 22, No. 3/4, (1967), 386.

⁹⁷ MacMillan, *Barış Yapanlar*, 488, 489.

⁹⁸ *PRFRUS-PPC*, Volume III, 739, 740.

⁹⁹ *The Shantung Question*, San Francisco: Chinese National Welfare Society, 1919, 44.

¹⁰⁰ *PRFRUS-PPC*, Volume III, 754, 755.

imzalamayacağını söyledi.¹⁰¹ Balfour 25 ve 26 Nisan'da Japon delegelerle görüştü. Bu görüşmeden çıkan sonuç, Japonların asla geri adım atmayacağıydı. Japonya'nın verdiği tek ödün, eğer talepleri kabul edilirse Milletler Cemiyeti Misakı son oylama için Genel Kurul'a getirildiğinde ki buna sadece iki gün kalmıştı, ırksal eşitlik maddesinin misakta yer almamasına itiraz etmemek yönünde oldu.¹⁰² 30 Nisan'daki Dörtler Konseyi toplantısında ise Almanya'nın Shantung ve Kiaochow üzerindeki tüm hak ve ayrıcalıklarından Japonya lehine vazgeçtiği kabul edildi. Böylece Çin, Milletler Cemiyeti konusunda Japonya'nın desteğini almak için Müttefiklerce feda edilmişti.¹⁰³

2.5. Osmanlı Devleti'nin Paylaşılması

Paris Barış Konferansı'nın en önemli gündemlerinden biri de Orta Doğu, yani Osmanlı Devleti topraklarıydı. Müttefiklere göre Osmanlı Devleti yönetiminde yaşayan halklar, yüzyıllardır baskı altındaydı. Bu yüzden bu halklar kurtarılmalıydı. Almanya nasıl cezalandırıldıysa, Osmanlı Devleti de gereken cezayı almalıydı. Nasıl ki Almanya'nın kolonileri elinden alındıysa Osmanlı Devleti'nin -kolonileri olmadığı için- doğrudan topraklarına göz dikilmişti. Aslında daha barış konferansı başlamadan Müttefiklerin, özellikle İngiltere ve Fransa'nın, Osmanlı Devleti'ne dair görüşleri çok açıldı. Müttefiklerin düşüncesine göre Ermeniler, Osmanlı zulmü altındaydı. Ayrıca Suriye, Kilikya, Arap ülkeleri ve Filistin, Osmanlı Devleti'nden alınmalıydı. İstanbul'un rejimi ise ayrıca değerlendirilmeliydi. Yine Müttefiklere göre Türk nüfusun fazla olduğu Anadolu'nun batı ve orta kesimlerinde Türk yönetimi olabilirdi.¹⁰⁴ Hatta Avrupalı Müttefikler henüz Birinci Dünya Savaşı devam ederken yaptıkları gizli antlaşmalarla kendileri açısından bu sorunu büyük ölçüde çözmüştü.¹⁰⁵

Osmanlı topraklarından pay almak isteyen bir başka devlet de Yunanistan'dı. Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos bu doğrultuda ilk adımını 3 Şubat'ta attı. Venizelos ilk olarak On İki Ada, Gökçeada, Bozcaada ve bütün Ege adalarını istedi. Daha sonra bu talebine Trakya'nın tamamını da ekledi.¹⁰⁶ Ancak en önemlisi Venizelos, kuzeyde Bursa'dan başlayıp güneyde Aydın'ı da içine alan bir çizginin batısında kalan bölgenin Yunanistan'a verilmesini talep ediyordu. Bu ise Batı Anadolu'nun tamamı demekti.¹⁰⁷

Bu noktada Müttefikler önemli bir sorunla karşı karşıya kalmıştı. Çünkü hem Yunanistan hem de İtalya aynı toprakları elde etmek istiyordu ve özellikle İzmir konusunda bu iki devletin anlaşması mümkün değildi. Ancak İtalya'nın eli zayıftı. Çünkü hem Londra hem de St. Jean de Maurienne Antlaşmaları gizli yapılmıştı ve Wilson bu antlaşmaları tanımayı reddediyordu. Ayrıca Rusya'nın savaştan çekilmesiyle St. Jean de Maurienne Antlaşması sürüncemede kalmıştı; en azından İngilizler ve Fransızlar böyle düşünüyordu.¹⁰⁸ Bunun dışında İngiltere açıkça Yunanistan'ı destekliyordu. Çünkü L. George, Ege Denizi'nde güçlü bir İtalya bulunmasındansa İngiltere kontrolünde bir Yunanistan olmasını tercih ediyordu. Böylece İngiltere, Akdeniz'in güvenliğini daha rahat sağlayabilir ve Hindistan'a giden yolu tehlikelerden uzak tutabilirdi.¹⁰⁹ Ayrıca L. George'un Venizelos ve Yunanistan'a karşı şahsi bir sempatisi de bulunmaktaydı; tabii ki bunda Yunanistan'ın lobi faaliyetleri etkili olmuştu. İngiliz Başbakan, "Yunanistan'ın Türkiye'nin gerçek varisi olduğuna da inanıyordu."¹¹⁰

Üçler Konseyi'nin 6 Mayıs'taki toplantısında L. George, Yunanistan'ın İzmir'i işgal etmesine izin vermeleri gerektiğini söyledi ve bu öneri kabul edildi.¹¹¹ Bu karar doğrultusunda İzmir, 15 Mayıs'ta Yunanistan tarafından işgal edildi. Müttefikler, bu işgalin sadece on iki saat önce Osmanlı Hükümeti'ne bildirilmesini kararlaştırdı. Ayrıca işgal, bir Müttefik işgali gibi gösterilecekti.¹¹²

¹⁰¹ PRFRUS-PPC, Volume V, 106-111 ve 227, 228.

¹⁰² Ian Nish, *Japanese Foreign Policy in the Interwar Period*, Westport: Greenwood, 2002, 19, 20.

¹⁰³ PRFRUS-PPC, Volume V, 367.

¹⁰⁴ PRFRUS-PPC, Volume I, 387-191.

¹⁰⁵ Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'nin paylaşılmasına yönelik yapılan gizli antlaşmalar için bkz. Yuluğ Tekin Kurat, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması*, Ankara: Turhan Kitabevi, 1986; Harry N. Howard, *The Partition of Turkey*, Norman: University of Oklahoma Press, 1931.

¹⁰⁶ PRFRUS-PPC, Volume III, 861-865.

¹⁰⁷ Esra Özşüer, "Eleftherios Venizelos'un Hatıratında Paris Barış Konferansı ve İzmir'in Yunanlara Bırakılma Kararı", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmalar Dergisi*, Sayı 59, Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı, 2023, 293.

¹⁰⁸ PRFRUS-PPC, Volume V, 484.

¹⁰⁹ Doğan Avcıoğlu, *Millî Kurtuluş Tarihi*, Cilt 1, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1998, 163, 164.

¹¹⁰ Özşüer, "Eleftherios Venizelos'un Hatıratında Paris Barış Konferansı ve İzmir'in Yunanlara Bırakılma Kararı", 286.

¹¹¹ PRFRUS-PPC, Volume V, 484-505.

¹¹² Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, Cilt 1: Mutlakiyete Dönüş (1918-1919), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010, 239.

Osmanlı Devleti'ni parçalamak isteyen sadece Müttefikler değildi; yıllardan beri Osmanlı tebaası olan halklar da Osmanlı topraklarından pay alma telaşındaydı. Bunların başında ise Wilson'dan destek alan Ermeniler geliyordu.¹¹³ Ermeni heyetinin talep ettiği topraklar Kafkasya'dan Akdeniz'e kadar uzanıyordu. Ermeniler ABD'nin kendilerini destekleyeceğini düşünüyor ve ABD mandasına sıcak bakıyorlardı.¹¹⁴ Bu doğrultuda Ermeniler; Kilikya, Maraş, Erzurum, Van, Bitlis, Diyarbakır, Harput (Elazığ), Sivas ve Trabzon'u içine alan bölgede kendi devletlerini kurmak istiyorlardı.¹¹⁵

Barış konferansından Kürtlerin de bazı talepleri vardı. Osmanlı Devleti'nin eski Stockholm Büyükelçisi olan Şerif Paşa, Kürtlerin temsilcisi gibi davranarak Ardahan, Erzurum ve Erzincan'dan Erbil, Kerkük ve Süleymaniye'ye kadar olan topraklarda bir Kürt devleti kurulmasını istiyordu.¹¹⁶ Ancak Şerif Paşa'nın Ermenilerle bir anlaşma yapması Kürtlerin, artık Şerif Paşa'nın kendilerini temsil etmediğini; çünkü kendilerinin -en azından bir kısmının- Osmanlı Devleti'ne bağlı olduklarını söylemelerine neden oldu.¹¹⁷

Osmanlı toprakları üzerinde kendi devletlerini kurmak isteyen bir diğer halk da Araplardı. Hicaz'ı temsilen Paris'te bulunan Emir Faysal 6 Şubat'ta Yüksek Konsey'den, bütün Araplar adına konuştuğunu belirterek Diyarbakır-İskenderun çizgisinin güneyinden itibaren Arapça konuşan bütün halkların bağımsız olmasını istedi.¹¹⁸

Osmanlı heyeti ise Yüksek Konsey'in karşısına 17 Haziran'da Damat Ferit Paşa başkanlığında çıktı. Damat Ferit Paşa, Osmanlı halkının büyük acılara neden olan savaşta hiçbir sorumluluğunun bulunmadığını, bütün suçun İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde olduğunu söyledi. Damat Ferit Paşa konuşmasında Osmanlı Devleti'nin sahip olması gereken toprakları da belirtmişti. Buna göre Edirne ve doğusu Osmanlı Devleti'nde kalmalı; ayrıca Batı Trakya'da, İstanbul'un savunulmasını mümkün kılacak bir sınır belirlenmeliydi. Bu talep, 14 Nokta'ya da uygundu. Güneyde, Toroslardan Arap Denizi'ne (Umman Denizi) kadar olan bölgenin dil ve etnik bakımdan olmamakla birlikte bunlardan daha derin duygularla İstanbul'a bağlı olduğunu söyleyen Damat Ferit Paşa, plebisit yapılmasının uygun olmadığını; çünkü bu bağın düşünce, ahlak ve maddi çıkarlar temelinde olduğunu belirtti. Damat Ferit'e göre bu bölgede üç yüz milyondan fazla Müslüman'ın çıkarları söz konusuydu. Doğu sınırları hakkında ise Damat Ferit Paşa herhangi bir beyanda bulunmamış, sadece bu bölgedeki kaosu sona ermesini ümit ettiğini söylemişti.¹¹⁹

Damat Ferit Paşa'nın açıklaması Müttefikler tarafından öfkeyle karşılandı. Wilson "bundan daha aptalca bir şey görmedim" demişti. L. George ise Osmanlı heyetinin memorandumunu "Türklerin siyasi yetersizliğinin en iyi kanıtı" olarak gördü.¹²⁰ 28 Haziran'da Müttefikler, Osmanlı heyetinin Paris'te daha fazla kalmasına gerek olmadığını, ihtiyaç duyulması halinde Osmanlı Hükümeti ile tekrar iletişime geçileceğini bildirdi. Bunun üzerine Osmanlı heyeti 15 Temmuz'da İstanbul'a döndü.¹²¹

Müttefikler daha sonra Osmanlı heyetini Paris'e tekrar davet ederek 11 Mayıs 1920'de barış şartlarını bildirdiler. Osmanlı Hükümeti'nin şartların hafifletilmesi için gösterdiği çabaların hiçbir faydası olmadı ve 10 Ağustos 1920'de Sevr Barış Antlaşması imzalandı.¹²²

Paris Barış Konferansı, Müttefiklerin zaten bilinen Osmanlı topraklarını paylaşma planlarının açıkça görülmesini sağlamıştır. Artık Osmanlı yönetimi de durumun farkına varmış ve gerek hükümet değişiklikleri gerekse siyasi tutuklamalarla Müttefiklerin alacakları kararları yumuşatmaya çalışmıştır. Hatta Mustafa Kemal Paşa'nın, Doğu Karadeniz'deki Türklerin Mondros Mütarekesi'ne aykırı hareketlerinin bastırılması amacıyla ki bu sadece işgal kuvvetlerinin bahanesiydi, 9. Ordu Müfettişi olarak bölgeye gönderilmesini de Osmanlı Hükümeti'nin,

¹¹³ Mine Erol, *Türkiye'de Manda Meselesi*, Giresun: İleri Basımevi, 1972, 17.

¹¹⁴ *The Armenian Question Before the Peace Conference*, New York: Press Bureau, The Armenian National Union of America, 1919, 11, 12.

¹¹⁵ *PRFRUS-PPC*, Volume IV, 152-155.

¹¹⁶ Kadir Kasalak, "Paris Barış Konferansında Ermeniler ve Kürtler", *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1 (Ocak 2012), 112, 113.

¹¹⁷ Bilal Şimşir, *Kürtçülük*, Cilt 1, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2007, 365-368.

¹¹⁸ *PRFRUS-PPC*, Volume III, 889, 890.

¹¹⁹ *PRFRUS-PPC*, Volume IV, 509-511.

¹²⁰ Paul C. Helmreich, *From Paris to Sèvres*, Columbus: Ohio State University Press, 1974, 110.

¹²¹ Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, Cilt 1, 359, 360.

¹²² Helmreich, *From Paris to Sèvres*, 321.

Müttefiklerin alacakları kararları hafifletmeye yönelik bir hamlesi olarak görmek mümkündür.¹²³ Ancak Osmanlı yönetiminin bu pasif ve teslimiyetçi tutumuna karşı Anadolu'da bambaşka bir hareket başlamıştır. 19 Mayıs'ta Samsun'a çıkan Mustafa Kemal Paşa, Millî Mücadele'yi örgütlemeye başlamış ve 28 Mayıs 1919'da Havza'dan yayınladığı genelge ile İzmir'in işgalinin protesto edilmesini istemiştir.¹²⁴

Bu noktada özellikle İzmir'in işgali ülkenin her yerinde büyük bir tepki ile karşılanmıştır. Böylece Müttefikler açısından tarihsel bir hata olan olay, Milli Mücadele'ye katılımı arttıran ve onu güçlendiren bir gelişme olmuştur.¹²⁵

3. Paris Barış Konferansı'nda Hazırlanan Barış Antlaşmaları

Paris Barış Konferansı bünyesinde Versailles, Saint Germain, Neuilly, Trianon ve Sevr barış antlaşmaları olmak üzere 5 adet barış antlaşması hazırlandı. Bütün antlaşmalar savaşı kaybeden devletlere dikte edilmişti. Bunlardan en önemlileri ve en ağır hükümler içerenleri Versailles ve Sevr'dir.

Versailles Barış Antlaşması ile Almanya'nın tekrar güçlenmesini engellemek ve bu devleti Avrupa için tekrar bir tehlike yaratamayacak hale getirmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Müttefikler, Almanya'nın askerî ve ekonomik kapasitesini kontrol etmek istediler. Bu aslında L. George ve Wilson'ın görüşüydü. Clemenceau ise Almanya'nın olmadığı bir Avrupa istiyordu. Dolayısıyla Versailles Barış Antlaşması tüm bunların bir yansıması oldu.¹²⁶ Bu yüzden Versailles, Alman halkında büyük bir öfkeye neden oldu; sonunda bu öfke, düşmanlığa dönüştü.¹²⁷

Sevr Barış Antlaşması ise Osmanlı Devleti'ni parçalama ve Türkleri Avrupa'dan atma planının bir parçası olarak hazırlanmıştı. Nitekim bu amaç, L. George'un savaşın üçüncü senesinde yaptığı bir konuşmada da açıkça kendisini belli etmişti. İngiliz Başbakan'a göre Türklerin zulmü altındaki halklar kurtarılmalı, Anadolu topraklarına da sahip olan büyük bir Yunanistan İmparatorluğu kurulmalı ve "hiçbir zaman Avrupalı olamayan" Türkler, Avrupa'nın dışına atılmalıydı.¹²⁸ Bu doğrultuda Müttefikler, Osmanlı Devleti'ni açıkça tehdit ederek barış antlaşmasını imzalamasını istediler. Damat Ferit Paşa'nın barış şartlarının değiştirilmesine dair 25 Haziran tarihli talebine Müttefiklerin 16 Temmuz'da verdikleri cevapta, Türklerin diğer milletler üzerindeki egemenliğine son verme zamanının geldiği yazıyordu. Eğer Osmanlı Hükümeti barış antlaşmasını imzalamaz veya antlaşmadan doğan yükümlülüklerini yerine getirmezse Müttefikler, Türkleri Avrupa'dan sonsuza dek kovmak zorunda kalacaklardı.¹²⁹

Bu haliyle Sevr Barış Antlaşması, Türk milletine nefes alma imkânı dahi bırakmıyordu. Ancak Müttefiklerin hesaplayamadığı, Türklerin bir millî mücadele başlatarak kendilerine meydan okuyacağıydı. Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde başlayan kurtuluş hareketi emperyalizme, Sevr'e ve doğal olarak Paris düzenine açıkça bir meydan okumaydı.

Burada gözden kaçırılmaması gereken iki husus bulunmaktadır ve bunlar Versailles ile Sevr'in niye bu kadar sert olduğunu açıklamaktadır. Müttefikler savaşın asıl suçlusu olarak Almanya'yı görüyorlardı. Dolayısıyla bu devlete doğal olarak bir ceza verilmeliydi. Ayrıca bu öyle bir ceza olmalıydı ki Almanya bir kere daha savaşılmaya yeltenmemeliydi. Çünkü Almanya tekrar güçlenme potansiyeline sahipti ve bunun önüne geçilmeliydi. Versailles Barış Antlaşması'nın bu kadar sert olmasının bir nedeni buydu. Diğer neden ise Fransa'nın güvenlik endişeleri idi. Fransa bu endişelerinde tamamen haksız değildi; bunu tarih de göstermişti. Fransa bir kere daha Alman tehdidiyle karşı karşıya kalmak istemiyordu. Clemenceau'yu konferansı terk etme noktasına getiren de bu konuda Wilson ve L. George ile anlaşamamasıydı. Bu yüzden Fransa'nın ısrarları da Versailles'in sert bir barış olmasına sebep olmuştu.

Sevr Barış Antlaşması'nda durum daha farklıydı. ABD ve Avrupalı Müttefikler, Osmanlı Devleti'nin geniş topraklarını ve buradaki nüfusu kendileri için bir pazar olarak görüyordu. Bu yüzden Sevr'in sert olmasının sebebi, büyük devletlerin emperyalist politikalarıydı. Özellikle Orta Doğu, petrol nedeniyle İngiltere'nin dikkatini

¹²³ Temuçin Faik Ertan, "Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya Geçmesi ve Paris Barış Konferansı", *Millî Mücadele'nin Başlangıcının 100. Yıldönümünde 1919*, Ed. İbrahim Bozkurt, Umut Karabulut, Ankara: Nobel Yayınevi, 2019, 183, 184 ve 199.

¹²⁴ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, Cilt 2 (1919-1922), İstanbul: Remzi Kitabevi, 1964, 27.

¹²⁵ Halil İnalçık, *Millî Mücadele Tarihi (1908-1923)*, İstanbul: Kronik Kitap, 2022, 69.

¹²⁶ Carter Vaughn Findley, John Alexander Murray Rothney, *Twentieth-Century World*, Wadsworth: Cengage Learning, 2011, 70, 71.

¹²⁷ Henig, *The Weimar Republic*, 18.

¹²⁸ Avcioğlu, *Millî Kurtuluş Tarihi*, 34-36.

¹²⁹ Seha L. Meray, Osman Olcay, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküş Belgeleri Sevr Antlaşması Mondros Bırakışması İlgili Belgeler*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021, 45-48.

çekmişti. Savaşı kaybeden diğer devletlerden farklı olarak Osmanlı Devleti, Müttefiklerin paylaşım alanıydı. Bu konudaki çalışmalar daha Birinci Dünya Savaşı devam ederken başlamıştı. Bunun sebebi ise emperyalist devletlerin çıkar bölgelerinin aynı olmasıydı. Hem İngiltere hem de Fransa Orta Doğu'yu istiyordu. Boğazlar, bütün devletleri ilgilendiriyordu. Batı Anadolu ve özellikle İzmir, Yunanistan ile İtalya'yı karşı karşıya getirmişti. Anadolu'nun doğusunda birer uydu devlet olacak Ermenistan ve Kürdistan'ın, Filistin'de ise bir Yahudi devletinin kurulması, ABD ve İngiltere için önemliydi. Bu yüzden Osmanlı Devleti, yine diğer devletlerden farklı olarak, Müttefiklerin işgaline uğramıştı ve bu işgallerin kalıcı olması planlanıyordu. Bu planların hayata geçmesi için de Sevr Barış Antlaşması'nın sert olması gerekiyordu.

Sonuç

Paris Barış Konferansı'na katılan her devlet kendi çıkarları doğrultusunda çeşitli taleplerde bulundu. Devletler bunu yaparken tarihsel bağlar, etnik bağlılık, self-determinasyon, hakkaniyet, adalet, ulusal sınırların güvenliği ve stratejik ihtiyaçlar gibi bazı kavramlara sıkça atıf yaptılar. Bu kavramlar herkes tarafından neredeyse aynı şekilde tanımlanmasına rağmen yine aynı aktörler tarafından kendi çıkarları doğrultusunda kullanıldı.

Konferans boyunca genel hava şu şekildeydi: İngiltere, Kıta Avrupası ile olan ticari çıkarlarına önem verdi. Bu amaçla Almanya'nın yeni düzenden tamamen dışlanması hiç istemedi. İngilizlere göre Almanya bir ceza almalıydı. Ancak bu cezanın boyutu, İngiltere'nin Avrupa ile olan ekonomik ilişkilerine zarar verecek boyutta olmamalıydı. Fransa ise İngiltere'den farklı bir politika izledi. Fransız Başbakan Clemenceau için en önemli şey Fransa'nın güvenliğiydi. Bunun tek yolu ise Almanya'nın tekrar güçlenerek Fransa'ya karşı bir tehdit oluşturmasının önüne geçilmesiydi. Bu konuda Clemenceau hiçbir taviz vermemek için elinden geleni yaptı. Ancak Clemenceau şu iki şeyin de gayet farkındaydı: Birincisi, Fransa her zaman Almanya'dan güçsüzdü ve işin kötüsü şimdi de durum farklı değildi. İkincisi ise Fransa, Alman tehdidini sonsuza kadar yok etmek için İngiltere ve ABD'nin desteğine muhtaçtı. Clemenceau'nun bazı konularda geri adım atmasının sebebi de buydu.

Paris'te somut olarak iki şey ortaya çıktı. Bunlardan birincisi Milletler Cemiyeti'ydi. Milletler Cemiyeti fikri, dünyada barışın sağlanması ve korunması için gayet faydalı bir fikirdi; nitekim cemiyetin kâğıt üzerindeki amacı da buydu. Ancak güçlü devletlerin dünyanın çıkarlarından ziyade kendi çıkarlarını düşünmesi sonucu Milletler Cemiyeti amacına ulaşamadı. Ayrıca ABD'nin cemiyete üye olmaması ve Almanya'nın sistemden dışlanması da bunda etkili olmuştu. İkincisi ise Avrupa'nın sorunlarını çözmekten ziyade yeni sorunlar yaratan barış antlaşmalarıydı. Bu antlaşmaların hepsinde, hiçbir egemen devletin kabul edemeyeceği maddeler vardı. Mağlup taraflar, sadece zorunda oldukları için bu antlaşmaları imzalamışlardı; aksi takdirde Müttefik işgaliyle karşı karşıya kalacaklardı.

Paris Barış Konferansı, 20. yüzyılın en önemli gelişmelerinden biridir. Bunun sebebi ise konferansta alınan kararların, kendisinden sonraki dönemi etkilemiş olmasıdır. İki savaş arası dönemde yaşanan gelişmelerin ve İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasının önemli nedenlerinden biri, Paris'te alınan kararlardır. Bu konferans, her şeyden önce, dünyayı paylaşmak isteyen sömürgeci devletlerin kendi aralarındaki bir uzlaşmadır. Savaştan galip çıkan devletler bu uzlaşmaya varırken aralarına başka bir ortak almak istememişlerdir. Nitekim Birinci Dünya Savaşı'nın en önemli sebebi de budur. Bu yüzden Paris Barış Konferansı, sömürgeci devletlerin güç kazandığı, dünya topraklarının neredeyse tamamını hızla sömürgeleştirdikleri 19. yüzyılda yaşanan olaylardan bağımsız değildir. Tüm bunlara bağlı olarak barış konferansı, 19. yüzyıldaki mücadelelerin ve bu mücadelelerin neden olduğu olayların 20. yüzyıla yansımada âdeta bir katalizör işlevi görmüştür. Bu bakımdan Paris Barış Konferansı, Birinci Dünya Savaşı'nın en büyük özelliğini miras almaktan da kurtulamamıştır. Nasıl ki Birinci Dünya Savaşı bir paylaşım, daha doğrusu yeniden paylaşım savaşıysa, Paris Barış Konferansı da savaştan galip çıkan sömürgeci devletlerin, bu özelliklerini devam ettirebilmek için çözüm aradıkları bir paylaşım konferansı olmuştur. Bunun en güzel örneği ise Wilson'ın self-determinasyon ilkesinin arkasından dolaşan manda sistemidir.

Galiplerin kurmaya çalıştıkları düzen, yaşanan onca acıya rağmen ders alınmadığı için, emperyalist özelliğini korumuştur. Müttefiklerin Paris'te yaptığı sadece, emperyalist niyetlerini saklayarak yeni sömürgeler bulmak veya sömürge alanlarını genişletmek olmuştur. Bu da göstermektedir ki Paris Barış Konferansı'nda Müttefiklerin gerçek amacı sömürüyü ortadan kaldırmak değil, sadece yeni bir paylaşım yapmaktır. Almanya'nın Avrupa sisteminden dışlanması, bu devletin ilerleyen yıllarda saldırgan bir politika izlemesine neden olmuştur. Türkiye tarafında ise Sevr Barış Antlaşması, Millî Mücadele'yi güçlendirmiştir. Müttefiklerin arasındaki birlik, henüz konferans devam ederken sarsılmış; daha sonrasında neredeyse tamamen yok olmuştur. ABD ve Sovyetler Birliği

yeni düzende yer almadığı gibi İngiltere ve Fransa arasında ise anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Buna bağlı olarak kurulan düzen de çok kısa ömürlü olmuş ve sadece yirmi yıl sürmüştür.

Finansal Destek ve Teşekkür/Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author has no conflict of interest to declare.

KAYNAKÇA

Resmî Yayınlar

Documents on British Foreign Policy 1919-1939. First Series. Volume I-1919. Ed. E. L. Woodward, Rohan Butler. London: His Majesty's Stationery Office, 1947.

League of Nations. Geneva: Secretariat of the League of Nations, 1938.

Memorandum Addressed to the Peace Conference by J. E. Gueshoff and D. Tsokoff. Illinois: Macedeno-Bulgarian Central Committee, 1919.

Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, the Paris Peace Conference, 1919. Volume I, III, IV, V, VI, IX, XIII. Ed. Joseph V. Fuller, Tyler Dennett. Washington: United States Government Printing Office, 1942.

The Armenian Question Before the Peace Conference. New York: Press Bureau, The Armenian National Union of America, 1919.

The League of Nations the Mandate System, Geneva: League of Nations Secretariat, 1927, 5, 6.

The Shantung Question. San Francisco: Chinese National Welfare Society, 1919.

Telif Eserler

Akşin, Sina. *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*. Cilt 1: Mutlakiyete Dönüş (1918-1919). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010.

Albrecht-Carrié, René. *Italy at the Paris Peace Conference*. New York: Columbia University Press, 1938.

Albrecht-Carrié, René. "The Present Significance of the Treaty of London of 1915", *Political Science Quarterly*. Vol. 54, No. 3 (Sep., 1939): 364-390.

Ambrosius, Lloyd E.. "Woodrow Wilson, Alliances, and the League of Nations", *Journal of the Gilded Age and Progressive Era*. Vol. 5, No. 2 (Apr., 2006): 139-165.

Armaoğlu, Fahir. *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*. İstanbul: Alkım Yayınevi, 2006.

Avcıoğlu, Doğan. *Millî Kurtuluş Tarihi*. Cilt 1. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1998.

Aydemir, Şevket Süreyya. *Tek Adam*. Cilt 2 (1919-1922). İstanbul: Remzi Kitabevi, 1964.

Bosworth, R. J. B.. "Italy and the End of the Ottoman Empire", *The Great Powers and the End of the Ottoman Empire*. Ed. Marian Kent. London: Frank Cass, 2005: 51-72.

Boškowska, Nada. *Yugoslavia and Macedonia Before Tito*. London: I. B. Tauris, 2017.

Bowman, Isaiah. "Constantinople and the Balkans", *What Really Happened at Paris the Story of the Peace Conference, 1918-1919*. Ed. Edward Mendell House, Charles Seymour. New York: Charles Scribner's Son, 1921: 140-175.

Chapman, Tim. *The Congress of Vienna*. London: Routledge, 1998.

Clemenceau, Georges. *Grandeur and Misery of Victory*. London: George G. Harap & Co. LTD., 1930.

Deák, Francis. *Hungary at the Paris Peace Conference*. New York: Columbia University Press, 1942.

Dillon, Emile Joseph. *The Inside Story of the Peace Conference*. New York: Harper&Brothers Publishers, 1920.

Erol, Mine. *Türkiye'de Manda Meselesi*. Giresun: İleri Basımevi, 1972.

- Ertan, Temuçin Faik. "Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya Geçmesi ve Paris Barış Konferansı", *Millî Mücadele'nin Başlangıcının 100. Yıldönümünde 1919*. Ed. İbrahim Bozkurt, Umut Karabulut. Ankara: Nobel Yayınevi, 2019: 181-201.
- Europe 1789 to 1914: Encyclopedia of the Age of Industry and Empire*. Volume 2. Ed. John Merriman, Jay Winter. Michigan: Thomson Gale, 2006.
- Findley, Carter Vaughn, John Alexander Murray Rothney. *Twentieth-Century World*. Wadsworth: Cengage Learning, 2011.
- Fleury, Antoine. "The League of Nations: Toward a New Appreciation of Its History", *The Treaty of Versailles a Reassessment after 75 Years*. Ed. Manfred F. Boemeke, Gerald D. Feldman, Elisabeth Glaser. New York: Cambridge University Press, 1998: 507-522.
- Gencer, Mustafa. "Osmanlı-Alman Münasebetleri Çerçevesinde 'Şark Meselesi'", *Türkler*. Cilt 13. Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002: 33-39.
- George, David Lloyd. *The Truth About the Peace Treaties*. Vol. I, II. London: Victor Gollancz LTD., 1938.
- Gerwarth, Robert. *Mağluplar: Birinci Dünya Savaşı Neden Bitmedi? 1917-1923*. Çev. Yüksel Taşkın. İstanbul: Doğan Kitap, 1. Baskı, 2018.
- Goldstein, Erik. *The First World War Peace Settlements 1919-1925*. London: Routledge, 2013.
- Graebner, Norman A., Edward M. Bennett. *The Versailles Treaty and Its Legacy*. New York: Cambridge University Press, 2011.
- Hasgüler, Mehmet, Mehmet B. Uludağ. *Devletlerarası ve Hükümetler-Dışı Uluslararası Örgütler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2005.
- Helmreich, Paul C.. *From Paris to Sèvres*. Columbus: Ohio State University Press, 1974.
- Henig, Ruth. *The Weimar Republic 1919-1933*. London: Routledge, 2002.
- Hobsbawm, Eric J.. *The Age of Revolution 1789-1848*. New York: Vintage Books, 1996.
- Howard, Harry N.. *The Partition of Turkey*. Norman: University of Oklahoma Press, 1931.
- İnalcık, Halil. *Millî Mücadele Tarihi (1908-1923)*. İstanbul: Kronik Kitap, 2022.
- Jelavich, Charles, Barbara Jelavich. *The Establishment of the Balkan National States, 1804-1920*. Seattle: University of Washington Press, 2000.
- Kasalak, Kadir. "Paris Barış Konferansında Ermeniler ve Kürtler", *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*. Cilt 8, Sayı 1 (Ocak 2012): 101-119.
- Kimitada, Miwa. "Japanese Opinions on Woodrow Wilson in War and Peace", *Monumenta Nipponica*. Vol. 22, No. 3/4 (1967): 368-389.
- Kissinger, Henry. *Diplomacy*. New York: Simon & Schuster, 1994.
- Kissinger, Henry. *World Order*. New York: Penguin Press, 2014.
- Kurat, Yuluğ Tekin. *Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması*. Ankara: Turhan Kitabevi, 1986.
- Lederer, Ivo J.. *Yugoslavia at the Paris Peace Conference*. New Haven: Yale University Press, 1963.
- Lee, Stephen J.. *The Weimar Republic*. London: Routledge, 2005.
- MacMillan, Margaret. *Barış Yapanlar*. Çev. Belkıs Çorakçı Dişbudak. İstanbul: Alfa, 1. Basım, 2015.
- Mee, Charles L.. *The End of Order Versailles 1919*. New York: E. P. Dutton, 1980.
- Meray, Seha L., Osman Olcay. *Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküş Belgeleri Sevr Antlaşması Mondros Bırakışması İlgili Belgeler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021.
- Myers, Denys P. "The Mandate System of League of Nation", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. Vol. 96, The Place of the United States in a World Organization for the Maintenance of Peace (Jul., 1921): 74-77.
- Nish, Ian. *Japanese Foreign Policy in the Interwar Period*. Westport: Greenwood, 2002.
- Nye, Joseph S. Jr., David A. Welch. *Understanding Global Conflict and Cooperation*. Boston: Pearson, 2017.
- Ortaylı, İlber. *Türkiye'nin Yakın Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2017.
- Özsüer, Esra. "Eleftherios Venizelos'un Hatıratında Paris Barış Konferansı ve İzmir'in Yunanlara Bırakılma Kararı", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmalar Dergisi*. Sayı 59, Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı, 2023: 269-315.

Roberts, John Morris. *Twentieth Century*. New York: Penguin, 1999.

Sander, Oral. *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*. Ankara: İmge Kitabevi, 2006.

Seignobos, Charles. *Avrupa Milletlerinin Mukayeseli Tarihi*. Çev. Samih Tiryakioğlu. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 1. Basım, 2022.

Seton-Watson, R.W.. "Italian Intervention and the Secret Treaty of London", *The Slavonic Review*. Vol. 5, No. 14 (Dec., 1926): 271-297.

Spector, Sherman David. *Rumania at the Paris Peace Conference*. New York: Bookman Associates, Inc., 1962.

Şimşir, Bilal. *Kürtçülük*. Cilt 1. Ankara: Bilgi Yayınevi, 2007.

Temperley, Harold William Vazeille. *A History of the Peace Conference of Paris*. Volume I, IV. London: Henry Frowde & Hodder & Stoughton, 1920.

Tillman, Seth P.. *Anglo-American Relations at the Paris Peace Conference of 1919*. New Jersey: Princeton University Press, 1961.

Ülman, Halûk A.. *I. Dünya Savaşı'na Giden Yol ve Savaş*. Ankara: İmge Kitabevi, 2002.

Wandycz, Piotr S.. *The Lands of Partitioned Poland, 1795-1918*. Seattle: University of Washington Press, 1996.

Yearwood, Peter J. *Guarantee of Peace The League of Nations in British Policy 1914-1925*. New York: Oxford University Press, 2009.

İnternet Kaynakları

"The First German Note to President Woodrow Wilson (October 1918)", *German History in Documents and Images (GHI)*, Volume 5, 1, https://germanhistorydocs.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=989. Erişim 10.07.2025.

<https://www.ungeneva.org/en/library-archives/league-of-nations/background>. Erişim 10.07.2025.

